

Κλειστό λόγω αγάπης

ΜΑΡΙΑ ΠΑΠΑΔΑΚΗ

ΤΗΣ ΙΔΙΑΣ

*

«ΑΓΑΠΕΣ ΔΡΟΣΟΥΛΙΤΕΣ»

Ποιητική συλλογή, 1996 (Εκδόσεις Γκοβόστης)

«ΤΙ ΓΥΡΕΥΩ ΕΓΩ ΕΔΩ;»

Μυθιστόρημα, 2014 (Εκδόσεις Φίλντισι)

Κλειστό λόγο αγάπης

ΩΚΕΑΝΙΔΑ
ΑΘΗΝΑ * 2016

*Στους ανθρώπους που με πίστεψαν
και στα πολύτιμα μάτια που
θα ταξιδέψουν με τις σελίδες του*

1η έκδοση: Ιούνιος 2016

Επιμέλεια-Τυπογραφική διόρθωση: Μάγδα Τσόκα

© 2016, Μαρία Παπαδάκη

© 2016, για την ελληνική γλώσσα

Εκδόσεις «Ωκεανίδα»

Δερβενίων 38, 106 81 Αθήνα, τηλ. 210.38.06.137

www.oceanida.gr

email: info@oceanida.gr

Ηλεκτρονική στοιχειοθεσία-Σελιδοποίηση: Εκδόσεις «Ωκεανίδα»

ISBN 978-960-410-782-7

Αγάπα τον άνθρωπο γιατί είσαι εσύ.

Η πέτρα, το σίδηρο, το ατσάλι δεν αντέχουν.

Ο άνθρωπος αντέχει.

Έχεις τα πινέλα, έχεις τα χρώματα,

ζωγράφισε τον παράδεισο και μπες μέσα.

ΝΙΚΟΣ ΚΑΖΑΝΤΖΑΚΗΣ

Νίκη κι Ακριβή

1941-1942

*Είναι η μάνα η λευτεριά
και η ειρήνη η κόρη,
μα στου πολέμου τη φωτιά
πώς να φυτρώσουν σπόροι.**

ΚΑΤΟΧΗ. Η ΝΙΚΗ ΗΤΑΝ δεν ήταν δεκαπέντε χρονών. Έμενε με τους γονείς της σ' ένα αρχοντικό στην Παλιά πόλη. Τον είχαν τον τρόπο τους οι Σηφάκηδες. Μετά που μπήκαν όμως οι Γερμανοί στα Χανιά ούτε πλούσιοι μετρούσαν ούτε φτωχοί και το όμορφο αρχοντόσπιτο υπήρξε ένα από τα πρώτα κτίρια που επέταξαν. Τότε, η Παλιά πόλη ήταν αραιοκατοικημένη και τα περισσότερα σπίτια είχαν πολύ μεγάλους κήπους. Στον κήπο του οικοπέδου των Σηφάκηδων υπήρχε ένα μικρό οίκημα που το χρησιμοποιούσαν ως αποθήκη, κι ο Γερμανός διοικητής και το σινάφι του εκτόπισαν τους ιδιοκτήτες του εκεί. Έτσι οι μέχρι πρότινος νοικοκυραίοι χάσανε τις βολές τους και συμμαζέψαν όπως μπορούσαν το καινούργιο τους κατάλυμα για να θυμίζει κάπως σπιτικό. Έβαλαν κι έναν τούρκικο απόπατο σε μια ξύλινη παράγκα που υπήρχε στην αυλή και βόλεψαν τις

---

* Οι στίχοι των τραγουδιών και των ποιημάτων του μυθιστορήματος είναι της Μαρίας Παπαδάκη.

ανάγκες τους. Η Σηφάκαινα μαγείρευε κι ο κύρης της έκανε ό,τι δουλειά τον διέταζαν. Τους σιχαινόταν και υπέφερε πολύ... Μα τι άλλο μπορούσε να κάνει;

Η μικρή Νίκη τους πήγαινε τον καφέ, το φαγητό τους και τα ρούχα που έπλεναν με τη μάνα της. Ο Γερμανός διοικητής παραδόξως της είχε αδυναμία. Του θύμιζε την κόρη του που ήταν περίπου στην ίδια ηλικία. Όποτε τη συναντούσε της χάιδευε τα μαλλιά κι η μικρή ανατρίχιαζε από αηδία. Τον μισούσε θανάσιμα. Ήξερε από πρώτο χέρι ότι έπαιρνε στον λαιμό του ζωές αθώων ανθρώπων κι όταν γύριζε στο σπιτάκι του κήπου γονάτιζε μπρος στα εικονίσματα, έκανε την προσευχή της και παρακαλούσε την Παναγιά να τους γλιτώσει απ' τα νύχια του αρπακτικού που φώλιαζε μέσα τους και τους κατάρτωγε τα σωθικά. Τους είχαν κλέψει τη ζωή οι εισβολείς. Κοιμόντουσαν στα κρεβάτια τους. Έτρωγαν το έχει τους. Κι αν τολμούσαν να παραβούν τις διαταγές τους, σίγουρα θα τους εκτελούσαν εν ψυχρώ μόνο μ' ένα τους παράγγελμα.

Πιο πολύ φοβόταν για τον πατέρα της η Νίκη. Κατοικούσε στο στόμα του λύκου κι όμως δούλευε ακούραστα για την Αντίσταση. Για να κλέβει πληροφορίες χρησιμοποιούσε το ίδιο του το σπίτι που ήταν πλέον το άντρο των Γερμανών. Τον είχαν ορντινάντσα και του επέτρεπαν να μπαινοβγαίνει όποτε ήθελε, μα την πιο μεγάλη πρόσβαση τη διέθετε η μικρή. Μπορούσε να μπαίνει ακόμη και στο δωμάτιο του Γερμανού διοικητή. Τη φώναζε και της μιλούσε ώρες ολόκληρες στα ελληνικά, που τα 'χε μάθει όταν ήταν μικρός και επέμενε πως ήταν η πιο θαυμαστή γλώσσα του κόσμου. Της μιλούσε για τα παιδιά του, για τη γυναίκα του, τους γονείς του και τη ζωή του στη Γερμανία, φανερώνοντάς της κιόλας ότι δεν έβλεπε την ώρα να τελειώσει ο πόλεμος για να μπορέσει να τους ξαναδεί.

Ευαίσθητος κατά το δοκούν! Στο μεταξύ γέμιζε φιλιά τη μικρούλα. Έσφιγγε τα δόντια κι έκανε υπομονή. Αν μπορούσε θα του σβούριζε μια δυνατή ανάμεσα στα μάτια και θα τον άφηνε στον τόπο. Του τη φύλαγε όμως. Όταν έφευγε για το γραφείο του, έμπαινε στο δωμάτιό του για να μαζέψει δήθεν τα φλιτζάνια ή για να αλλάξει τα σεντόνια και σκάλιζε τα χαρτιά του. Αποστήθιζε εύκολα τα ονόματα σ' ό,τι έγγραφο έβρισκε μπροστά της.

Την πρώτη φορά που το επιχειρήσε, ο πατέρας της έγινε έξω φρενών. Για κανέναν λόγο δεν ήθελε να διακινδυνεύσει να πέσει η θυγατέρα του στα χέρια των Γερμανών. Όταν όμως είδε πως η μικρή έκανε καλή δουλειά κι ήταν και πολύ προσεκτική άλλαξε γνώμη, αν και έτρεμε ακόμη το φυλλοκάρδι του μην τυχόν και πάθαινε κάτι το κορίτσι του. Η μικρή Νίκη έγινε βαποράκι ζωής. Του έφερνε ονόματα ανθρώπων που σκόπευαν να συλλάβουν οι Γερμανοί, κι αυτός τα μετέφερε στην ομάδα του στην Αντίσταση και καταστρώνοντας σχέδια κατάφερναν να σώζουν πολλούς καταδικασμένους σε θάνατο. Αποδείχτηκε τετραπέρατη η Νικούλα του και την καμάρωνε. Έφερνε εις πέρας με την πρώτη όποια αποστολή κι αν της ανέθεταν. Μια απ' αυτές ήταν η διάσωση ανταρτών και η φυγάδευσή τους. Έστηναν ολόκληρη μηχανή. Γέμιζαν ένα καλάθι με γεροντικά ρούχα και της το 'διναν. Αν συναντούσε Γερμανούς στον δρόμο και το έλεγχαν, τους έλεγε πως πήγαινε να τα πλύνει στο ποτάμι. Έβγαινε έξω απ' την πόλη, έβρισκε τους αντάρτες κι αυτοί ντύνονταν γριές και πενούσαν τα μπλόκα των Γερμανών αγκαζέ με την εγγόνα τους. Το ίδιο έκαναν σχεδόν όλες οι κοπελιές της ίδιας ηλικίας με τη Νίκη. Προορισμός τους τα κελάρια, τα πατάρια και τα υπόγεια των σπιτιών... Και πού να φανταστούν οι Γερμανοί πως οι αντιστασιακοί κρύβονταν

κάτω απ' τη μύτη τους! Οι Σηφάκηδες τους έκρυβαν σ' ένα ψηλό πατάρι. Η είσοδός του ήταν μια μεγάλη τρύπα στον τοίχο που την κάλυπτε ένας σοφράς, η στρογγυλή ξύλινη σανίδα που χρησίμευε για να ζυμώνουν ψωμί. Κάθε βράδυ την κατέβαζαν και τους έβγαζαν απ' την κρυψώνα τους για να τους ταΐσουν ή να τους φυγαδέψουν για τα νότια παράλια της Κρήτης. Εκεί τους περίμεναν πλεούμενα αραγμένα σε ερημικούς ορμίσκους και τους φυγάδευαν στην Αλεξάνδρεια.

Η Νίκη, όπως όλα τα παιδιά της Κατοχής, είχε πληγισμένη ψυχή και οι λαβωματιές της βάραιναν όταν άκουγε τις μπότες των Γερμανών να ηχούν σαν ομοβροντία τουφεκιών στα πλακόστρωτα καλντερίμια της πόλης τη νύχτα. Την ξυπνούσε αυτός ο καταραμένος ήχος και της έσκιζε τα σωθικά. Ποια μάθια θα κλαίνε πάλι την ταχινή για τον αδικοσκοτωμένο; σκεφτόταν με παράπονο. Ήτανε και οι αιμοσταγείς ανακρίσεις και οι εκτελέσεις αγαπημένων και συγγενών. Και ποια παιδική ψυχή μπορεί ν' αντέξει να μείνει ατόφια, καθαρή, αντικρίζοντας κατάματα τον θάνατο κάθε μέρα; Όταν αναζητούσαν οι Γερμανοί κάποιον και δεν τον έβρισκαν, μαζεύανε όλη την πόλη στην πλατεία, διαλέγανε στην τύχη μερικούς άντρες και τους εκτελούσαν για αντίποινα μπροστά στα μάτια των δικών τους. Δεν άντεχε η Νίκη να βιώνει τον θρήνο των οικογενειών τους. Τα δάκρυα. Τα μοιρολόγια. Τις μάνες που ούρλιαζαν για τον χαμό των παιδιών τους. Τις γυναίκες που σπάραζαν για τον χαμό των αντρών τους.

Ένα απόγευμα που πήγαινε τον καφέ στο γραφείο του διοικητή, άκουσε δυνατές φωνές από μέσα. Κοντοστάθηκε κι έστησε αυτί. Είχε συνηθίσει πια να κρυφακούει και να κατασκοπεύει. Μερικές φορές σερόνταν στο πάτωμα,

άλλες πάλι κολλούσε το κορμί της στον τοίχο κι άλλοτε στεκόταν στο ένα πόδι σε κάποια γωνιά και κρατούσε την αναπνοή της για να μην την πάρουν είδηση.

«Μέτρησέ τσι, αφεντικό», έλεγε μια φωνή. «Οι γονιοί του Μηνά του Μπικιάκη σ' τσι πέμπουνε. Άσ' τονε να ζήσει. Έχουνε μπόλικες λίρες αυτοί! Θα σου πέψουνε κι άλλες...»

«Λίρες;» ψιθύρισε έκπληκτη και κουλουριάστηκε περισσότερο στην εσοχή του τοίχου, κι ύστερα σώπασε και κράτησε ξανά την αναπνοή της για ν' ακούσει κι άλλα.

«Την άλλη φορά κανόνισε να μου φέρεις περισσότερες!» αντήχησε βροντερή η φωνή του Γερμανού διοικητή.

«Εντάξει, αφεντικό. Θα σου φέρω. Μα δεν θα μου δώσεις και μένα το κατιτίς μου;»

«Να, πάρε δυο λίρες και πολλές σου 'ναι. Χάσου απ' τα μάτια μου!»

Ο Αντρέας ο φαρμακοποιός, γιατί αυτός ήταν ο καταδότης των Γερμανών, έβαλε την ουρά στα σκέλια, άνοιξε την πόρτα κι εξαφανίστηκε. Η Νίκη έκανε στην άκρη την τελευταία στιγμή. Λίγο έλειψε να την πάρει μυρωδιά ο προδότης. Περίμενε κάνα δυο λεπτά κι ύστερα κρύφτηκε ξανά. Άκουσε τον μεταλλικό ήχο που έκαναν οι λίρες καθώς έπεφταν στο ξύλινο γραφείο, γλιστρώντας απ' τα χέρια του γκεσταπίτη. Από τότε, κάθε φορά που ο κυρ Αντρέας πήγαινε στο μεγάλο σπίτι, η μικρή έστηνε αυτί. Έμαθε ακόμη και το μέρος όπου έκρυβε ο Γερμανός τις λίρες. Τον παρακολούθησε ένα βράδυ και τον είδε να σκάβει στον πίσω κήπο του σπιτιού, να τις βάζει σ' ένα κιούπι και να τις θάβει στη θεόρατη λεμονιά που 'χε φυτέψει κάποτε ο παππούς της. Το κράτησε κρυφό απ' όλους. Ήξερε πως αν το μαρτυρούσε έστω και στον πατέρα της, θα επιχειρούσε να ξεθάψει τον θησαυρό. Η

Αντίσταση χρειαζόταν κεφάλαια. Αυτή όμως δεν ήθελε επ' ουδενί να βάλει σε κίνδυνο τη ζωή του και προσπάθησε να τα ξεχάσει όλα.

Ο προδότης λίγο πριν τελειώσει η Κατοχή εξαφανίστηκε. Του τη φυλάγανε τ' αδέρφια ενός αντάρτη που εκτέλεσαν οι Γερμανοί. Του στήσανε караούλι και τον φάγανε. Κι αυτό αποκαλύφτηκε έπειτα από χρόνια. Κάποιος, σκάβοντας το χωράφι του με το τρακτέρ του, βρήκε ανθρώπινα κόκαλα κάτω από μια ελιά. Τότε εμφανίστηκαν τα εγγόνια του αδικοσκοτωμένου κι είπαν πως ήταν του κυρ Αντρέα, του προδότη. Τον είχαν σκοτώσει κρυφά οι γονείς τους και τον έθαψαν σε κείνη την ελιά. Κανείς όμως δεν έμαθε ποτέ ότι ο προδότης παρακολούθησε τον Γερμανό διοικητή και έτσι ανακάλυψε πού έκρυβε τις ματοβαμμένες λίρες. Μια μέρα που πήγε να τον δει για να καρφώσει κι άλλους συμπατριώτες του, όταν τέλειωσαν το αλισβερίσι τους, δεν έφυγε μα κρύφτηκε πίσω απ' τις πυκνές φυλλωσιές των δέντρων της αυλής. Μεσάνυχτα πια βγήκε, ξέθαψε τις λίρες και τους άλλαξε κρυψώνα. Τις έχωσε σ' ένα πολύ μεγάλο πιθάρι στο πίσω μέρος της αποθήκης. Μετά μάζεψε ένα μάτσο παλιοσίδηρα που βρήκε πεταμένα τριγύρω και τις σκέπασε καλά καλά. Έτσι, αν κάποιος άνοιγε το πιθάρι μόνο παλιοσίδηρα θα αντίκριζε και δεν θα μπορούσε ποτέ να φανταστεί πως από κάτω υπήρχε ολόκληρος θησαυρός.

Το επόμενο βράδυ ο Γερμανός διοικητής βγήκε στην αυλή για να θάψει κι άλλες λίρες στη λεμονιά και παρατήρησε πως το χώμα στις ρίζες της ήταν αφράτο σαν να το 'χε σκαλίσει κάποιος πρόσφατα. Τρελάθηκε κι άρχισε να σκάβει σαν μανιακός! Όπως ήταν φυσικό δεν βρήκε τίποτα. Έγινε έξαλλος και το μόνο που σκέφτηκε ήταν εκδίκηση. Η Νίκη που τον είχε πάρει χαμπάρι και είδε

πως δεν έβρισκε τις λίρες, κατατρόμαξε γιατί αμέσως κατάλαβε τι θα επακολουθούσε. Ο διοικητής συγκέντρωσε πάλι τους άντρες της πόλης στην πλατεία και τους ανέκρινε με φωνές και βρισιές. Δεν έβγαλε τίποτα και διέταξε τον προδότη να κάνει τη δουλειά του. Ο Αντρέας φόρεσε τη μαύρη κουκούλα κι άρχισε να ρίχνει με τον δείχτη του δεξιού του χεριού βόλι καυτό! Έδειχνε έναν άνθρωπο και μια ψυχή πετούσε στα ουράνια. Ύστερα έδειχνε κάποιον άλλο κι άλλη μια ψυχή πετούσε στα ουράνια! Πενήντα ψυχές έφυγαν εκείνο το μαύρο πρωί εξαιτίας του κι ούτε που σκέφτηκε πως τα θύματα ήταν οι συμπατριώτες του που έπιναν το ροβιθένιο καφέ τους μαζί του και του 'λεγαν τον πόνο τους. Όσο για τύψεις... πού να βρεθούν δίχως συνείδηση. Δεν μπόρεσε όμως να χαρεί τα λάφυρα της πειρατείας του. Η Θεία Δίκη δούλεψε και τον ξάπλωσε στο χώμα απ' το μαχαίρι των ανθρώπων που έχασαν τόσο άδικα τους δικούς τους εξαιτίας του. Έτσι οι λίρες έμειναν στο πιθάρι κι η μαύρη του ψυχή κατοίκησε στην Κόλαση. «Αντίποινα για σαμποτάζ», έγραψε στην αναφορά του για τους ανωτέρους του ο Γερμανός διοικητής. Πώς αλλιώς να δικαιολογούσε τέτοιο μακελειό. Δεν μπορούσε να αναφέρει ως αφορμή τις λίρες. Τις μάζευε κρυφά! Ήταν η πληρωμή του για την απελευθέρωση κρατουμένων που τις περισσότερες φορές δεν απελευθερώνονταν. Κι ο σκύλος χορτάτος λοιπόν και το ψωμί ολάκερο. Και οι αντάρτες στο χώμα κι οι λίρες στην τσέπη του.

Η Νίκη και οι δικοί της περνούσαν του Χριστού τα πάθη απ' τους Γερμανούς και το 'χαν πάρει πια απόφαση ότι αποδώ και μπρος έτσι θα 'τανε η ζωή τους. Όταν ζεις στη δυστυχία δεν μπορείς να φανταστείς πως οι πληγές σου θα κλείσουν κάποτε, το σκοτάδι θα διαλυθεί και θα ξημερώσει επιτέλους μια άσπρη μέρα και για σένα. Ελ-

πίξεις βέβαια, μα με μιαν ελπίδα λεπτή σαν τσιγαρόχαρτο, που τσαλακώνεται και σκίζεται στο πρώτο άγγιγμα. Κρέμεσαι στην κυριολεξία από τους δικούς σου και τους αγαπημένους σου. Σε πολέμους και κοσμογονίες οι άνθρωποι δένονται. Πώς να το παίζεις ανεξάρτητος σε μια εποχή που παίρνει κεφάλια;

Η Νίκη αφράτευε μέρα τη μέρα. Είχανε στρογγυλέψει οι γοφοί της, και τα στηθάκια της μεγάλωναν κι ασφυκτιούσαν στα φτωχικά τσίτια που φορούσε. Η αποθήκη του κήπου είχε γίνει πια το σπιτικό τους. Ο πατέρας της συνέχιζε στην Αντίσταση κι αυτή τον βοηθούσε πιο ενεργά πια. Ο Γερμανός διοικητής της είχε μάθει μπόλικά γερμανικά. Υπήρχε βέβαια και το υπόβαθρο. Το κορίτσι πρόλαβε να πάει σχολείο. Μετά ήρθε η Κατοχή, και πού καιρός και μέσα για τέτοιες πολυτέλειες! Στην αρχή δεν ήθελε επ' ουδενί να δεχτεί τα μαθήματα. Ύστερα όμως σκέφτηκε πως θα της ήταν χρήσιμη η γλώσσα του κατακτητή για να τον κατασκοπεύει με πιο πολλή άνεση, και με βαριά καρδιά είπε το ναι. Καθόταν και μελετούσε μέχρι αργά με το φως μιας λάμπας πετρελαίου που έκαιγε όλη νύχτα. Πρωί πρωί έτρεχε στο μεγάλο σπίτι, πήγαινε τον καφέ στον διοικητή, περίμενε να ξεκουμπιστεί κι έκανε αυτό που είχε μάθει πια να κάνει πολύ καλά: Ψαχούλευε τα χαρτιά του και αποστήθιζε όσα έγραφαν. Μεγάλο χάρισμα η φωτογραφική της μνήμη. Δεν της ξέφευγε τίποτα. Ούτε ένα όνομα. Ούτε μια λεπτομέρεια. Είχε σώσει ζωές και ζωές η Νίκη. Συνέχιζε και τη μηχανή με τους αντάρτες. Καλάθι, γεροντικά ρούχα... και έτοιμη η γιαγιά που περπατούσε με την εγγόνα της ανάμεσα στους Γερμανούς δίχως να κινεί υποψίες.

Ένα μεσημέρι τον χειμώνα του '42, η μικρή ζωσμένη τα μυστικά της φισεκλίικια, ρούχα γριάς δηλαδή, έφευγε πάλι τρέχοντας για τα χωράφια. Είχε πάρει γραμμή απ' την Αντίσταση μέσω του πατέρα της να πάει στα Άπτερα και να παραλάβει έναν αντάρτη που κρυβόταν μέρες στα σπαρτά κι έτρωγε ό,τι έβρισκε στα χωράφια. Τα Άπτερα απέχουν αρκετά χιλιόμετρα απ' τα Χανιά, μα η Νικούλα ήτανε γεροδεμένη και δεν φοβόταν το περπάτημα. Ποιο περπάτημα δηλαδή... Το τρέξιμο! Πάντα έτρεχε. Από μακριά έμοιαζε ανεμάκι που σαρώνει τον ορίζοντα. Είχε γυμνάσει τόσο τα πνευμόνια της με το καθημερινό τρεχαλητό που ούτε καν λαχάνιαζε.

Είχε πιάσει παγωνιά και φορούσε ένα παλιό καφέ παλτό, φθαρμένο στους αγκώνες και στο στρίφωμα. Ένα κόκκινο, μάλλινο μαντίλι σκέπαζε τις καστανές κοτσίδες της, κι ένα ζευγάρι πλεκτά χιλιοτρυπημένα γάντια προστάτευαν τάχα τα χέρια της απ' το τσουχτερό κρύο. Έκατσε στη ρίζα μιας ελιάς να πάρει ανάσα και περίμενε τον άγνωστο αντάρτη. Άρχισε να βρέχει. Ανασηκώθηκε λιγάκι, έσυρε το καλάθι με τα ρούχα και τα σκέπασε με το σώμα της για να μη βραχούν. Το κρύο όλο και γινότανε πιο διαπεραστικό. Έβγαλε τα γάντια κι άρχισε να τρίβει τα χέρια της και να φυσά αναπνοές απάνω τους για να τα ζεστάνει. Έτσι κι αλλιώς μάλλον άχρηστα της ήταν με τόσες τρύπες. Είτε τα φορούσε είτε όχι το ίδιο έκανε. Θυμήθηκε την εποχή που τύλιγαν τα χέρια της γάντια μεταξωτά το καλοκαίρι κι ολόμαλλα τον χειμώνα. Τα μάτια της γέμισαν δάκρυα. Ύστερα ήρθε ο θυμός. Τακτικός μουσαφίρης της ο θυμός εκείνα τα χρόνια. Άρχισε να βγάζει άναρθρες κραυγές! Έβραζαν τα μέσα της. Έκανε τα γάντια ένα κουβάρι και τα εκσφενδόνισε στους διπλανούς θάμνους.

Ένα φευγαλέο βλέμμα της έπιασε κάτι να σούρνεται πίσω τους. Αλαφιάστηκε κι άρχισε να τρέχει με το καλάθι παραμάσχαλα. Η περιοχή είχε πολλά φίδια και τα φοβόταν πολύ. Δεν στάθηκε ούτε να σκεφτεί πως με τέτοιο κρύο τα ερπετά πέφτουν σε χειμερία νάρκη. Άκουσε βήματα να την ακολουθούν. Γύρισε να δει. Ένας άντρας που φορούσε στρατιωτική χλαίνη έτρεχε πίσω της και της άπλωνε το χέρι. Κατάλαβε πως ήταν ο αντάρτης που περίμενε. Σταμάτησε απότομα, έχασε το βήμα της και σωριάστηκε στο χώμα. Τα ρούχα σκορπίστηκαν. Τα μάζεψε όπως όπως και τα ξανάβαλε στο καλάθι. Τον περιεργάστηκε για λίγα δευτερόλεπτα. Ήταν πολύ νέος, ψηλός, λεπτός και βαθιά μελαχρινός. Λεβέντης! Λεβέντης; Ντράπηκε για την αμαρτωλή σκέψη της. Ποτέ πριν δεν είχε παρατηρήσει την εμφάνιση κάποιου από τους αντάρτες που περιμάζευε απ' τα χωράφια. Τι την ένοιαζε; Το μόνο που ήθελε ήταν να τον βοηθήσει να ντυθεί όσο πιο γρήγορα μπορούσε, πριν πέσουν σε καμιά περίπολο των Γερμανών και χάσουν κι οι δυο τη ζωή τους. Άφησε τα αμαρτωλά κατά μέρος και σκέφτηκε πως είχε περάσει πολλή ώρα απ' τη στιγμή που συναντήθηκαν και ο αντάρτης φορούσε ακόμα τη χλαίνη του. Πανικοβλήθηκε! Έβγαλε γρήγορα γρήγορα τα ρούχα απ' το καλάθι και του τα 'δωσε.

«Βάλε ετούτανε! Είναι επικίνδυνο να φορείς τη χλαίνη. Αν σε δει κιανείς εκαήκαμε...»

Τα πήρε αυτός, πήγε πίσω από έναν θάμνο και σε λίγο βγήκε φορώντας τα ρούχα της γριάς. Όταν τον είδε η Νίκη έβαλε τα γέλια – πάντα το πάθαινε αυτό όταν ξεμυτούσαν απ' τους θάμνους μαντράχαλοι δυο μέτρα ντυμένοι γριές! Συγκρατήθηκε όπως όπως.

«Βάλε και το τσεμπέρι», τον συμβούλεψε, «και κατέβασέ το ίσαμε τη μύτη. Και να προπατείς αργά. Κού-

τσαινε και κομμάτι. Ανήμπορη γρα είσαι εδώ (πλέον, τώρα!)» της ήρθε πάλι να γελάσει κι έβαλε το χέρι της στο στόμα.

«Αστείος σου φαίνομαι, ε;» το πρόσεξε αυτός.

«Μια ολιά (λιγάκι)...»

Άρχισαν να γελάνε και οι δυο ασταμάτητα. Μια μακρινή ριπή όπλου τους προσγείωσε στη ζοφερή πραγματικότητα και βιάστηκαν να φύγουν αποκεί. Ο μελαχρινός νεαρός είχε ανοίξει πολύ το βήμα του και η Νίκη επιτάχυνε το δικό της για να τον φτάσει. Όταν τα κατάφερε άρχισε να του φωνάζει:

«Κουζουλός (τρελός) είσαι, άνθρωπέ μου; Σού 'πα να προπατείς αργά. Άμα σε δει κιανείς να γλακάς (τρέχεις) ετσά (έτσι), να πιστέψει θέλει πως είσαι γρα;»

«Μανόλη με λένε, κοπελιά», την πληροφόρησε αυτός και συμμορφώθηκε.

Άρχισε να βαδίζει αργά και να σέρνει το ένα του ποδάρι. Έπλεε στα ρούχα. Η Νίκη τα 'χε δανειστεί από την πιο ψηλή γριά του χωριού που ήταν όμως και πολύ χοντρή. Πώς να ταιριάζουν τα ρούχα της στο κορμί ενός τόσο λεπτού παλικαριού; Πρόσεξε και ότι φαινονταν τα παπούτσια του. Του έπεφτε κοντή η φουστάνα. Κάτι έπρεπε να κάνουν γι' αυτό, αλλιώς θα τους πρόδινε μια λεπτομέρεια. Σκέφτηκε, σκέφτηκε... μέχρι που το βρήκε!

«Στάσου! Βγάλε τα παπούτσα σου».

«Γιάντα (γιατί);»

«Θες να σε μολοήσουνε (μαρτυρήσουνε) ετσά που ξεπροβάλλουνε απ' τη φουστάνα που φορείς;»

Έσκυψε και τα πέταξε απ' τα πόδια του. Η Νίκη τα μάζεψε και τα 'χωσε βιαστικά στο καλάθι.

«Καλά 'ναι εκειά (εκεί) μέσα. Κι άμα τα πάρουνε χαμπάρι και με ρωτήξουνε ποιανού 'ναι, θα τως επώ πως

είναι του πατέρα μου και μου τά 'δωκε να τα πάω στον τσαγκάρη να τα σολιάσει».

«Εξυπνούλα είσαι, μαθές (θαρρώ)!»

Η Νίκη ντράπηκε και κατέβασε το κεφάλι. Ένιωθε την καρδιά της να χτυπά δυνατά κι ακανόνιστα. Πρωτόγνωρο συναίσθημα! Μα έτσι δεν είναι η πρώτη αγάπη; Έχει τη φόρα του μικρού πουλιού που πετάει για πρώτη φορά στον ουρανό. Κι αν σπάσει τα μούτρα του, ξαναπαίρνει φόρα και απογειώνεται. Κι η μικρούλα μόλις είχε χτυπηθεί απ' τα βέλη του έρωτα.

Περπατώντας δίπλα του πρόσεξε πως προσπαθούσε να αποφύγει τις κοφτερές πέτρες που πλήγιαζαν την ξυπολυσιά του και προσπάθησε να του δώσει κουράγιο:

«Υπομονή...»

«Μη σε νοιάζει. Αντέχω...» την καθησύχασε.

Την περιεργαζόταν κι αυτός. Κάθε λίγο και λιγάκι σήκωνε το κεφάλι του και πυροβολούσε τα μάτια της μ' ένα βλέμμα καυτό μολύβι.

«Όμορφη πού 'σαι, κοπελιά!» ψιθύρισε κάποια στιγμή.

Έχασε την ανάσα της. Δεν ξαναμίλησαν. Τους σκέπασε μια σιωπή γεμάτη ένταση. Περπατούσαν σε απόσταση ασφαλείας λες κι αν αγγίζονταν έστω και τυχαία, θα γινόταν η έκρηξη που θ' άφηνε στον τόπο τις καρδιές τους.

Φτάσανε στα Χανιά. Έπρεπε πλέον να 'ναι πιο προσεκτικοί. Ο Μανόλης μασκάρεψε το βήμα του πάλι, κουτσαίνοντας και περπατώντας αργά σαν ανήμπορη γριά. Πλησίασε τη Νίκη και την έπιασε αγκαζέ. Το αφράτο, ψηλό κορίτσι κεραυνοβολήθηκε από το άγγιγμά του. Για μια στιγμή νόμισε πως θα πεθάνει απ' την αγωνία της να μη φανεί η ταραχή της. Μια γερμανική περίπολος που περνούσε σταμάτησε ξαφνικά μπροστά τους. Η μικρή τα χρειάστηκε. Με δυσκολία κράτησε την ψυχραιμία της.

Μαζί τους ήτανε κι ο Αντρέας ο φαρμακοποιός. Κάτι του είπε ο επικεφαλής της περιπόλου κι αυτός τη διέταξε:

«Στάσου!»

«Ήντα (τι) θέτε;»

«Ποιά 'ναι η κυρούλα;»

«Μια θεια μου...»

Το βλέμμα του έπεσε στα πόδια της.

«Και γιάντα 'ναι ξυπόλυτη;»

«Εσκιστήκανε τα παπούτσα τ'ζι και τα πήγαμε του τσαγκάρη να τα μπαλώσει μα δεν ήταν εκεία».

«Ήντα 'χεις στο καλάθι;»

«Τα παπούτσα του πατέρα μου. Μια και πηγαίναμε στου τσαγκάρη, επήρα τα να τα σολιάσει μια ολιά», είπε κι άνοιξε το καλάθι να του δείξει τα παπούτσια του Μανόλη.

«Από πού 'ναι η θεια σου, Νικούλα μου;»

Το γλοιώδες ύφος του της έφερε αναγούλα.

«Απ' το Κολυμπάρι! Έρθενε μ' ένα διαολεμένο γαϊδούρι, που εμουλάρωσε και τηνε γκρέμισε απ' το σαμάρι! Έκαμε η κακομοίρα τονε μισό δρόμο με τα πόδια κι εσκιστήκανε τα παπούτσα τ'ζι στει χαράκους (μεγάλες πέτρες)...»

Ο δωσίλογος περιεργάστηκε την κυρούλα απ' την κορφή ως τα νύχια. Ο Μανόλης υποκρίθηκε ξερόβηχα για να του αποσπάσει την προσοχή. Η Νίκη προσπάθησε με νύχια και με δόντια να κρατηθεί για να μη βάλει τα κλάματα.

«Επούντιασε η έρμη. Στο σπίτι θα τσι στρώσω να ξεκουραστεί και να ζεσταθεί κοιμάτι», πέταξε κι ήταν το πρώτο που της ήρθε στο μυαλό.

«Καλώς όρισες, κερά!» απευθύνθηκε στη θεια ο φαρμακοποιός.

«Πρέπει να φεύγουμε, κυρ Αντρέα!» πετάχτηκε η Νίκη και του 'κοψε τη φόρα. «Δεν αντέχει η δύσμοιρη».

«Γιάντα δε μιλεί η κερά, Νίκη μου;»

«Α, δε σ' τό 'πα; Είναι μουγκή η κακομοίρα!»

«Και γιάντα δε με ξανοίγει (κοιτάζει) οντε (όταν) τζι μιλώ;»

«Απόθανε ο άντρας τσι εδά και κάμποσες μέρες κι είναι απαρηγόρητη η έρμη».

Με πόση ευκολία ξεστόμιζε το ένα ψέμα πίσω απ' τ' άλλο. Ο Μανόλης εντυπωσιάστηκε και την κοίταξε μ' ένα βλέμμα όλο θαυμασμό κάτω απ' το μαύρο τσεμπέρι που του κάλυπτε σχεδόν όλο το πρόσωπο. Το 'φαγε αμάσητο το παραμύθι ο πουλημένος φαρμακοποιός και μετέφρασε στον επικεφαλής της περιπόλου ολόκληρη την κουβέντα που είχε με τη Νίκη. Έδωσε παραγγέλματα να συνεχίσουν τον δρόμο τους. Ο Αντρέας έμεινε να κοιτάζει τη Νίκη για αρκετά λεπτά ακόμη. Του τρέχανε τα σάλια όποτε την έβλεπε. Του καλάρεσε η στρουμπουλή, όμορφη μικρούλα, κι όταν περνούσε έξω απ' το φαρμακείο του όλο τη σταμάταγε με διάφορα προσχήματα.

«Εντάξει, τραβάτε!» της έκλεισε το μάτι. «Μα να περνάς να σε θωρώ πού και πού... Ε, κοπελιά μου;»

Της ήρθε να τον φτύσει κατάμουτρα και κινήθηκε ένα βήμα προς το μέρος του. Ο Μανόλης της έσφιξε το χέρι και τη συγκράτησε. Το μόνο που δεν τους χρειαζόταν εκείνη τη στιγμή ήταν ένας καβγάς καταμεσής του δρόμου με τον σιχαμένο. Συνέχισαν να περπατούν αργά και συρτά. Ο Μανόλης έδειχνε να υποφέρει σε κάθε του βήμα. Απ' ό,τι φαίνεται όμως δεν ήταν και τόσο φτιαχτοί οι πόνοι του. Τα πόδια του ήταν πληγιασμένα άσχημα αφού περπατούσε ξυπόλητος στις πέτρες τόση ώρα. Πού να βρεθεί άσφαλτος τότε! Ο καλύτερος δρόμος ήταν ο χωμάτινος που δεν είχε πέτρες. Και φυσικά οι άνθρωποι περπατούσαν χωρίς παπούτσια. Τέτοιες πολυτέλειες ήταν

μόνο γι' αυτούς που φορούσαν τρύπια ή γι' αυτούς που προμηθεύονταν ετούτο το δυσεύρετο είδος από κάποιον μαυραγορίτη, πληρώνοντάς τον με προϊόντα απ' τα χωράφια τους είτε δίνοντάς του έναντι κάποιο από τα ζώα τους. Έτσι οι περισσότεροι είχαν πόδια σκληραγωγημένα απ' τις κακουχίες. Αν τους έλεγες να σου δείξουν τα πέλματά τους, θα τα έβλεπες μαύρα και πετσιασμένα, σχεδόν οπλές!

Η Νίκη και οι γονείς της είχαν παπούτσια, αφού πριν από την Κατοχή στέκονταν καλά οικονομικά. Ήταν βέβαια παλιά, μα προσπαθούσαν να τα διατηρήσουν να μοιάζουν έστω και λίγο με παπούτσια, πηγαίνοντάς τα τακτικά στον τσαγκάρη για σόλιασμα ή μπάλωμα. Ο Μιχάλης, ο τσαγκάρης, ήταν λεβεντάνθρωπος, ψηλός και σωματώδης σαν θειό. Η εμφάνισή του δεν ταίριαζε καθόλου με την τρυφερή σαν δροσερό λουλουδι καρδιά του, που άνοιγε διάπλατα όταν έβλεπε την κακομοιριά των συγχωριανών του. Μαστόρευε τα χιλιοστρυπημένα παπούτσια που του φέρνανε και τους έλεγε: «Όποτε ευκολύνεστε...» Ήξερε ότι ζούσαν τον ίδιο εφιάλτη με κείνον και δεν φερόταν απαιτητικά στις συναλλαγές του μαζί τους. Έκανε ό,τι μπορούσε για να τους βοηθήσει. Πολλές φορές μάλιστα καλόπιανε τους Γερμανούς και του προμήθευαν δέρματα για να τους φτιάξει στιβάνια, με αντάλλαγμα τυριά και διαλεχτό γάλα απ' τη στάνη του. Ξέκλεβε λοιπόν μερικά, σκάρωνε παπούτσια και τα χάριζε στους συγχωριανούς του. Οι ευχές και οι ευχαριστίες τους ήταν η πληρωμή του. Ετούτος εδώ ο νεοφερμένος όμως, αν και αντάρτης, δεν ήταν μαθημένος ως φαίνεται να περπατεί ξυπόλυτος.

Τραβήξανε κατά το σπίτι του κήπου. Μπήκανε απ' το πίσω πορτάκι. Μπροστά στεκόταν συνέχεια ένας

φρουρός. Οι Γερμανοί είχαν ξηλώσει την καγκελόπορτα. Αργά κάποιο βράδυ που επέστρεφε ο διοικητής απ' τη βόλτα του στα καμπαρέ της περιοχής τύφλα στο μεθύσι κι οδηγούσε ο ίδιος, έριξε το αμάξι στην καγκελόπορτα κι έγινε συμπαράλια. Από τότε την ξηλώσανε και είπαν να βάλουνε καινούργια. Ξεχάστηκε όμως το θέμα και η είσοδος του κήπου έμεινε δίχως πόρτα. Η κυρα-Ακριβή, η μάνα της Νίκης, περίμενε νωρίτερα τη θυγατέρα της και τον αντάρτη και κόντευε να πάθει έμφραγμα απ' την αγωνία της. Τους είδε από το παράθυρο και έτρεξε να τους ανοίξει.

«Άντε, Νικιό μου, μπλιο (πια)! Εκουζουλάθηκα (τρελάθηκα) απ' το φόβο μου!» είπε κι αγκάλιασε σφιχτά το κορίτσι της.

Το τσιμεντένιο πάτωμα της κουζίνας γέμισε κατακόκκινες σταγόνες. Η κυρα-Ακριβή τα χρειάστηκε κι έβαλε τις φωνές:

«Ήντα αίματα είναι ετούτανε;»

«Μη σκιάζεσαι, μάνα! Τού 'πα να βγάλει τα παπούτσα ντου για να μην τον εκαταλάβουνε οι Γερμανοί και γέμισε πληγές απ' τσι χαράκους!»

«Καλομαθημένος είσαι ετού λόγου σου...» κοίταξε κατάματα τον μουσαφίρη η κυρα-Ακριβή και πέταξε την μπηχτή της.

Ντράπηκε ο Μανόλης κι άρχισε να απολογείται λες και είχε κάνει έγκλημα...

«Δεν εξαναπροπάτηξα (ξαναπερπάτησα), κυρά, στσι χαράκους αξυπόλυτος».

«Ετούτονε φανερώνει πως έχεις τον τρόπο σου, μαθές (να το ξέρεις)».

Η κυρα-Ακριβή ήξερε πως άμα κάποιος είχε κομπόδεμα σ' αυτούς τους καταραμένους καιρούς, σίγουρα διέθετε

και παπούτσια. Άρα δεν περπατούσε ποτέ ξυπόλητος και τα πόδια του γλίτωναν τα σκισίματα και τις πληγές. Η Νίκη πλησίασε τον Μανόλη με μια λεκάνη γεμάτη νερό, μερικές πετσέτες και μια μποτίλια ρακή παραμάσχαλα, και γονάτισε μπροστά του για να του καθαρίσει τις πληγές. Μα πριν αρχίσει σήκωσε το κεφάλι και τον κοίταξε κατάματα.

«Θα σε τσούξει μια στάξη (λίγο), μα χρειάζεται για τη μόλυνση», τον προειδοποίησε.

Ύστερα ξεβούλωσε την μποτίλια και την αναποδογύρισε στα πληγιασμένα του ποδάρια. Ο Μανόλης έβγαλε μια δυνατή κραυγή και η Νίκη του έφραξε απότομα το στόμα με την παλάμη της κάνοντάς του νόημα να σωπάσει.

«Ήντάνε οι φωνές; Θεε να μας εκούσουνε οι Γερμανοί και να μπουκάρουνε;» του είπε ψιθυριστά.

«Έτσουξέ με, μπρε (βρε) κοπελιά...»

«Ρακή 'ναι! Να μη σε τσούξει; Άντε, σήκω δα! Η μάνα έβρασε μια ολιά νερό να νιφτείς γιατί 'σαι γεμάτος χώματα, κιαπόι (κι ύστερα) θα σου βρω ρούχα του πατέρα ν' αλλάξεις και να αποσυρθείς στα ιδιαίτερα διαμερίσματά σου... εξοχότατε!»

Εξοχότατε! Μια λέξη απ' τις επίσημες που διάβαζε κατά καιρούς στα βιβλία. Της άρεσε πολύ το διάβασμα. Πέρασαν από τα χέρια της σπουδαία αναγνώσματα, που την έκαναν να σκέφτεται πιο πλατιά και βελτίωσαν τον τρόπο της ομιλίας της. Αλλά διάβαζε και κάποια από τα αισθηματικά μυθιστορήματα της μάνας της, που τα έκλεβε από το στρώμα της. Της είχαν πάρει τα μυαλά με τους αιώνιους έρωτες που περιέγραφαν και ονειρευόταν να ζήσει κι αυτή έναν παρόμοιο. Τρελάθηκε η μάνα της μ' αυτά που άκουγε. Ποτέ άλλοτε δεν είχε δει την κόρη της να αστειεύεται με κάποιον απ' τους αντάρτες που

έφερε στο σπίτι και προπαντός να του μιλάει επίσημα. Παρατήρησε και πως αντάλλαξαν βλέμματα φλογάτα και με νόημα. *Πάει η θυγατέρα μου... Εγάπησε!* σκέφτηκε και έπεσε σε περισυλλογή. Κάποτε βέβαια θα γινόταν κι αυτό. Η κόρη της ήταν πια ολόκληρη γυναίκα! Μα στον έρωτα με έναν αντάρτη μέλλον δεν έβλεπε.

Ήταν όμως ρομαντική. Την κυρα-Ακριβή πάντα τη συγκινούσε ο έρωτας κι ας είχε παντρευτεί από προζενιό. Ήξερε και μερικά κολλυβογράμματα που τα 'χε μάθει τσάτρα πάτρα στο δημοτικό και διάβαζε κρυφά απ' όλους. Ότι βιβλίο έπεφτε στα χέρια της το 'τρωγε με τα φύλλα. Η βιβλιοπώλισσα την προμήθευε περιοδικά της μόδας και μυθιστορήματα. Τα φύλαγε κάτω από το στρώμα της και τα διάβαζε όταν έλειπε ο κύρης της, που τα θεωρούσε μαραφέτια του Διαόλου. Νόμιζε πως με το που θα τα άνοιγε η συμβία του, θα την ξεμουαλίζανε και θα καταντούσε κοκότα σαν και κείνες τις παστρικιές που αντάμωνα κάθε Σαββάτο βράδυ στα καταγώγια του λιμανιού. Υποστήριζε πως κάθε άντρας που σέβεται τον εαυτό του οφείλει να ξεκαπνίζεται τακτικά, αν θέλει να 'χει την υγεία του.

Όσο για τη γυναίκα του... έτερον εκάτερον! Κορόνα στο κεφάλι του την είχε την κυρά του, μα ως άντρας το καθήκον του ήταν να δουλεύει, να πίνει, και να χαμουρεύεται με παστρικιές. Το τελευταίο βέβαια δεν λεγότανε. Καταβάθος όμως η κυρά του το 'ξερε, όπως το ξέρανε κι όλες οι υπόλοιπες χαμηλοβλεπούσες κυράδες της πόλης που πηγαίνανε στην εκκλησιά κάθε Κυριακή κρεμασμένες στα μπράτσα των αντράδων τους. Τους έφτανε το «δημοσίως είμαι η κυρία του κυρίου»! Το άλλο, που γινόταν κάθε Σαββάτο βράδυ που ξεπορτίζανε οι καλοί τους, το μαντεύανε, μα το χώνανε βαθιά μέσα τους και δεν επέ-

τρεπαν ούτε στον εαυτό τους να τους το μαρτυρήσει. Κι όταν κάποιος άντρας έχανε το λογικό του για καμιά από δαύτες και γινόταν γνωστό τοις πάσι, τον καταριόντουσαν με λογιών λογιών κατάρες, λες και οι δικοί τους άντρες ήταν αγγελούδια.

Κρατούσαν βέβαια κι αυτές εφτασφράγιστο μυστικό το γεγονός ότι μελετούσαν τον έρωτα στα περιοδικά και τα μυθιστορήματα, που περνούσαν από χέρι σε χέρι και από καρδούλα σε καρδούλα και ναι, τις ξεμουαλίζανε. Ξεσηκωνανε κόλπα πονηρά απ' τις φυλλάδες του Διαόλου και ονειρευόντουσαν να τα εφαρμόσουν στη ζωή και στο κρεβάτι τους. Οι περισσότερες φυσικά δεν τολμούσαν. Φοβόντουσαν μην τις περάσει ο κύρης τους για ξετσιπίωτες. Τα φύλαγαν μόνο για τον εαυτό τους, έπλαθαν έναν κόσμο μαγικό, γεμάτο γυαλιστερές μουσελίνες, αρώματα και έρωτες, κι όταν έμεναν μόνες βούλιαζαν στη νιρβάνα του.

Με την Κατοχή όλα αυτά πήγαν περίπατο. Τα αρσενικά δεν μπερμπάντευαν πια. Τα περισσότερα χαμαιτυπεία του λιμανιού είχαν καταληφθεί από Γερμανούς αξιωματούχους και στρατιώτες που γλένταγαν ως το πρωί με τις κοκότες και δεν τολμούσε πια κανείς να πατήσει το πόδι του σ' αυτά τα μέρη. Οι Γερμανοί δεν το επέτρεπαν αλλά και οι Κρητικοί ήταν πολύ περήφανοι για να διασκεδάζουν παρέα με τον κατακτητή. Άσε που τα λεφτά ήταν πια δυσεύρετο είδος. Οι καθημερινές συναλλαγές τους γίνονταν με ανταλλαγή προϊόντων. Δώσ' μου να σου δώσω. Όσο για τα περιοδικά και τα βιβλία, αυτά εξαφανίστηκαν από προσώπου γης. Τα βιβλιοπωλεία δεν μπορούσαν πια να συντηρηθούν και έβαλαν λουκέτο. Στη θέση τους άνοιξαν μπακάλικα οι μαυραγορίτες. Προμήθευαν τρόφιμα τους Γερμανούς και τους πλούσιους, κι αυτοί τους πλήρωναν

αδρά. Έκαναν περιουσίες στα μουλωχτά και στα κρυμμένα κι έγιναν στυγνοί τοκογλύφοι. Δάνειζαν αστεία ποσά στους κακομοίρηδες που είχαν ανάγκη και τους τα παίρνανε διπλά και τρίδιπλα απ' τους τόκους.

Πλύθηκε ο Μανόλης, έφαγε ένα πιάτο ζεστό φαΐ, στυλώθηκε, και ακολούθησε τη Νίκη που θα τον οδηγούσε στα ιδιαίτερα διαμερίσματά του. Δεν πήγαν μακριά. Μέχρι την άλλη άκρη της κουζίνας μόνο. Η Νίκη σταμάτησε απότομα μπροστά στον τοίχο, και αυτός που είχε πάρει φόρα κι έτρεχε ξοπίσω της έπεσε πάνω της.

«Σιγά, χριστιανέ μου! Θα με σκοτώσεις!» του φώναξε.

«Δικό σου είναι το φταίξιμο, κοπελιά. Ετράκαρά σε δίχως να το θέλω! Εστάθηκες απότομα! Πού πάμε;»

«Ποθές (πουθενά)! Εφτάξαμε! Επαέ (εδωνά) 'ναι τα διαμερίσματά σας, εξοχότατε».

«Πού;»

Εύλογη η απορία του. Μόνο έναν τοίχο ασβεστωμένο έβλεπε μπροστά του και έναν τεράστιο σοφρά κρεμασμένο πάνω του.

«Θωρείς τονε το σοφρά;»

«Ναι...»

«Είναι η πόρτα του ανακτόρου σου, εξοχότατε! Μόνο να μου συντράμεις να τονε κατεβάσομε γιατί 'ναι βαρύς ο έρμος...»

Τα 'χασε ο Μανόλης. Ο σοφράς πόρτα; Δεν καταλάβαινε τίποτα.

«'Ηντα ξανοίγεις, χριστιανέ μου; Βάλε ένα χεράκι!» διαμαρτυρήθηκε η Νίκη.

Ο Μανόλης σταμάτησε να αναρωτιέται και τη βοήθησε να κατεβάσουν τον σοφρά. Μια πελώρια τρύπα στον τοίχο φανερώθηκε. Έβαλε μέσα το κεφάλι του. Η μια έκπληξη διαδεχόταν την άλλη. Η ογκώδης στρογγυλή σανίδα

ήταν πράγματι η πόρτα ενός αρκετά μεγάλου παταριού. Το σπιτάκι του κήπου ήταν χτισμένο χαμηλότερα και το κρυφό πατάρι ένα δυο επίπεδα πιο ψηλά. Η Νίκη μπήκε μέσα μ' ένα σάλτο που θα το ζήλευε και το πιο καλογυμνασμένο αρσενικό και ο Μανόλης την ακολούθησε. Το φως της λάμπας που κρατούσαν φώτισε ένα ράντζο και ένα ξύλινο τραπεζάκι.

«Βολέψου. Πάω να σου φέρω τα χρειαζούμενα για τη νύχτα».

Το κρυφό πατάρι φαινόταν πεντακάθαρο και τα πάντα τακτοποιημένα. Ήταν και ψηλοτάβανο! Μπορούσε να σταθεί όρθιος ένας αρκετά ψηλός άντρας όπως του λόγου του. Στο τραπέζι υπήρχε ένας ασύρματος! Κι άλλη έκπληξη, ακόμη πιο ευχάριστη. Φωτίστηκε το πρόσωπό του. Τώρα μπορούσε να ειδοποιήσει τους δικούς του. Σχεδίαζαν να τον στείλουν στην Αίγυπτο. Έπρεπε να φύγει. Είχε στραπατσάρει τόσο τους Γερμανούς με γιουρούσια σε φορτηγά, ανατινάξεις κι άλλα τέτοια, που αν τον έπιαναν θα τον εκτελούσαν αμέσως. Ήταν αξιωματικός του Ελληνικού Στρατού. Πήρε μέρος σε πολλές μάχες και είχε παρασημοφορηθεί για τη γενναιότητα και το θάρρος του. Ύστερα μπήκε στην Αντίσταση κι οι αγώνες του εναντίον του κατακτητή έγιναν υπόκωφοι, σαν ήχοι από κόσμο μυστηριώδη, αλλά πολύ πιο αποτελεσματικοί. Οι συνεργάτες του ήταν μια χούφτα άνθρωποι ενώ οι δυνάμεις του εχθρού αμέτρητες. Κι όμως, τα κατάφεραν καλά μέχρι τότε... Όσπου μια μέρα οι Γερμανοί συνέλαβαν τον Δημητρώ, τον πιο μικρό της παρέας, τον βασάνισαν σκληρά στις ανακρίσεις, λύγισε και ομολόγησε. Μετά την ομολογία του, τον εκτέλεσαν μαζί με άλλους κρατούμενους. Ανάμεσα στα ονόματα που κατέδωσε από φόβο ήταν και του Μανόλη. Έπρεπε λοιπόν να περιφρουρηθεί

ο πολύτιμος συνεργάτης της Αντίστασης για να μην πέσει στα χέρια των Γερμανών, που τον είχαν επικηρύξει και τον αναζητούσαν σαν κυνηγόσκυλα τη λεία τους. Η Νίκη μπήκε ξανά στο πατάρι κρατώντας στα χέρια της ένα μικρό πήλινο σταμνί, μια πετσέτα και ένα δοχείο νυχτός. Είδε τον Μανόλη που περιεργαζόταν τον ασύρματο κι άρχισε πάλι να του δίνει συμβουλές:

«Κατέω (ξέρω) το πως θες να στείλεις χαμπέρι στσι δικούς σου, μα μην το κάμεις άμα δε σου πω... Στη μπούκα του λύκου είμαστε, κι ανε (εάν) μας εκαταλάβουνε εκαήκαμε...»

Ένωθε ν' ανάβει σαν φιλί στη θέα των ματιών του που ήταν καρφωμένα πάνω της. Ήταν κι η άτιμη η καρδούλα της που χτυπούσε πιο γρήγορα απ' το κανονικό και την αποσυντόνιζε. Κατέβηκε απ' την κρυψώνα, που γι' αυτήν ήταν πια η κρυψώνα του έρωτα, και φώναξε τη μάνα της να τη βοηθήσει να ανεβάσουνε τον σοφρά. Στο κλείσιμο της αλλόκοτης πόρτας, το χαμόγελό του σηματοδότησε την αρχή του τέλους της εφηβικής ανεμελιάς της... «Ευχαριστώ, ομορφούλα!» ίσα που πρόλαβε να τον ακούσει η Νίκη και τα λόγια του την έστειλαν στον παράδεισο.

Σε λίγο όλα ήταν στη θέση τους και κανείς δεν μπορούσε να μαντέψει πως η μικρή κουζίνα έκρυβε στα σπλάχνα της έναν άνθρωπο. Μόνο η Νίκη ένωθε την ανάσα του και έβλεπε ακόμα το πρόσωπό του μπροστά της. Ήταν λες και μια διαφορετική πραγματικότητα, άορατη για τους άλλους, εγκαταστάθηκε ξαφνικά στο σπίτι. Μια πραγματικότητα δίχως πόλεμο, πείνα και δυστυχία, που την έκανε να νιώθει πως επιτέλους ξαναζούσε. Οι δύσκολοι καιροί, που της φόρτωσαν στην πλάτη τόσα βάρη κάνοντας τη δεκαεξάχρονη ψυχούλα της να νιώθει γερασμένη, εξατμίστηκαν ως διά

μαγείας. Ήταν και πάλι δεκαεξάχρονη. Καρδιοχτυπούσε, σκεφτόταν και χαμογελούσε σαν δεκαεξάχρονη.

«Σε καλό σου, μάθια (μάτια) μου! Αλάβωτά σου (να μη βασκαθείς), θυγατέρα μου! Νά 'ναι για καλό, ψυχή μου!» μουρμούραγε ευχές η μάνα της βλέποντας την αλλαγή της.

Δεν φανέρωσε βέβαια τίποτα η κυρα-Ακριβή απ' όσα υποψιαζόταν στον κύρη της. Ήταν σίγουρη για την αντίδρασή του. Και να συμφωνούσε μέσα του ο πεισματάρης, πάλι όχι θα 'λεγε. Λίγο η Κατοχή, λίγο ο αγώνας του να μην πάρουν μυρωδιά οι Γερμανοί τα πάρε δώσε του με την Αντίσταση, λίγο το αλύγιστο του χαρακτήρα του, είχε καταντήσει νευρικός κι απότομος και τις περισσότερες φορές οι συζητήσεις τους καταλήγανε κάπως έτσι: «Μη με πρήξεις, γυναίκα. Λίγα έχω στη γκεφαλή μου; Πάω να θέσω (ξαπλώσω)».

Περνούσαν οι μέρες και η Νίκη δεν έλεγε να επιτρέψει επιτέλους στον Μανόλη να χρησιμοποιήσει τον ασύρματο για να ειδοποιήσει τους συντρόφους του. Η αλήθεια είναι πως υπήρξαν αρκετές ευκαιρίες να το κάνει μα τη μια καμώθηκε πως ξέχασε να του το πει, την άλλη πως εκείνη τη στιγμή ήταν επικίνδυνο να γίνει επειδή οι Γερμανοί έκαναν ελέγχους, την άλλη πως είχε δουλειές. Έτσι άφηνε τον καιρό να περνάει και να της χαρίζει πρωτόγνωρα συναισθήματα και εμπειρίες κοντά του. Μα και ο Μανόλης δεν πήγαινε πίσω! Ενώ στην αρχή βιαζόταν να χρησιμοποιήσει τον ασύρματο, όσο περνούσαν οι μέρες σαν να το ξέχναγε. Σαν να αψηφούσε τη μοίρα του ένα πράμα: το ανέβαλε, και το ανέβαλε...

Τον βόλεψαν για τα καλά και οι δικαιολογίες της Νίκης. Απολάμβανε τη συντροφιά της. Είχε μετακομίσει σ' άλλη διάσταση. Του μαγείρευε τα πιο ωραία φαγητά και προσπαθούσε με κάθε τρόπο να ξετρυπώνει τα χρεια-

ζούμενα υλικά που ήταν δυσεύρετα κείνες τις μαύρες μέρες. Όσο για τις νύχτες, έκανε πως νύσταζε νωρίς και πήγαινε δήθεν για ύπνο, παραφύλαγε όμως και με το που ξάπλωναν οι δικοί της, το 'σκαγε, κατέβαζε τον σοφρά και ο Μανόλης έβγαινε απ' την κρυψώνα του. Κάθονταν ώρες στην κουζίνα και κουβέντιαζαν χαμηλόφωνα, με μοναδικό φως εκείνο το αδύναμο του λύχνου, που έτρεμε και ζωγράφιζε στον τοίχο παράξενες σκιές.

Μια βραδιά του Μανόλη τα μάτια κοίταξαν τη Νίκη και τα διέρρηξαν. Στο σ' αγαπώ του τα χείλη της του παραδόθηκαν! Η κουζίνα έγινε θάλασσα πλατιά. Ακούστηκαν κύματα να παφλάζουν δίπλα τους. Γλαροπούλια πέταξαν πάνω απ' τα κεφάλια τους. Το χάραμα τους βρήκε αγκαλιασμένους να ανταλλάσσουν όρκους και φιλιά σε μια ολοδική τους παραλία. Μόνο σαν άκουσαν την κυρα-Ακριβή να σηκώνεται χαλάρωσαν τις αγκαλιές, κλείδωσαν με το ζόρι τα φιλιά στα χείλη και πήγαν για ύπνο. Ίσα που πρόλαβε η Νίκη να βάλει τον σοφρά στη θέση του πριν τους πιάσει η μάνα της στα πράσα.

Είχε περάσει καιρός από τότε που ο Μανόλης μπήκε στο σπιτάκι του κήπου καταλασπωμένος απ' τη βρομιά του δρόμου και με πόδια γεμάτα πληγές. Κάποια στιγμή είδε πως δεν πήγαινε άλλο και επιτέλους χρησιμοποίησε τον ασύρματο, επικοινωνήσε με τους συντρόφους του και συμφώνησαν να τον παραλάβει ένα φορτηγό που μετέφερε τσουβάλια και κασόνια με τρόφιμα και να τον πάει μέχρι τις νοτιότερες ακτές της Κρήτης, για να φυγαδευτεί μ' ένα καΐκι στην Αίγυπτο. Κι αν πέφτανε σε μπλόκο στη διαδρομή, ήταν δύσκολο να τον ανακαλύψουν γιατί θα

ήτανε κρυμμένος σ' ένα από τα πελώρια κασόνια με τα οποία μετέφεραν δήθεν ζωοτροφές. Στρίμωχναν τον φυγά στο κασόνι και γέμιζαν το πάνω μέρος του με σανό ή με βρόμη. Βέβαια αυτός ο συγκεκριμένος φυγάς ήταν και δυο μέτρα παλίκaros και έπρεπε να κουλουριαστεί σαν σίγμα τελικό για να χωρέσει εκεί μέσα. Μα πώς αλλιώς θα πέρναγε απαρατήρητος απ' τους Γερμανούς και θα 'φτανε σώος και αβλαβής στον προορισμό του;

Η Νίκη έπεσε σε βαριά θλίψη όταν έμαθε ότι ο καλός της θα έφευγε. Η ημερομηνία της αναχώρησής του δεν έπεφτε και πολύ μακριά. Έτσι αποφάσισε να φανερώσει τον κρυφό της έρωτα στους γονείς της. Δεν γινόταν αλλιώς! Ένωθε πως δεν μπορούσε πια να τον αποχωριστεί. Ούτε εκείνος όμως μπορούσε να φανταστεί τη ζωή του μακριά από τη γυναίκα που ήταν πια το άλλο του μισό. Ο πατέρας της, όπως ήταν αναμενόμενο, κλότσησε και μάλιστα πολύ! Δεν ήθελε επ' ουδενί να επιτρέψει στην κόρη του να παντρευτεί έναν αντάρτη και μάλιστα επικηρυγμένο. Θα την έπαιρνε μακριά και ποιος ξέρει αν και τότε θα την ξανάβλεπε. Η κυρα-Ακριβή προσπαθούσε να του αλλάξει γνώμη με το πιο τρανταχτό επιχείρημα αρωγό της: Αγαπιόντουσαν πολύ τα παιδιά και κανείς δεν είχε το δικαίωμα να τους χωρίσει. Δεν πτοήθηκε ο πεισματάρης.

«Ας φύγει ο Μανόλης, κι άμα τελειώσει ο πόλεμος και γιαγύρει (επιστρέψει) με το καλό, θα ιδούμε ήντα θα κάμομε. Το Νικιό μας είναι μικιό (μικρό)! Κοπελάκι είν' ακόμη! Ας τον ανιμένει (περιμένει)...» έλεγε και ξανάλεγε τα ίδια και τα ίδια.

Ωστόσο, το μόνο που παρακαλούσε ήταν να τους αδειάσει τη γωνιά ο γαμπρός μια ώρα αρχύτερα. Πίστευε πως μάτια που δεν βλέπονται γρήγορα λησμονιούνται. Κι αν τους χώριζε θα ξεχνούσαν ο ένας τον άλλο, και η κόρη του

θα 'βρισκε ένα καλό παιδί να παντρευτεί και θα έμενε κοντά τους. Ε... τι; Να 'κανε εγγόνια και να μην τα 'βλεπε ποτέ; Τι κι αν ήταν και ο ίδιος στην Αντίσταση! Τι κι αν θαύμαζε τους γενναίους που έπαιζαν το κεφάλι τους κορόνα γράμματα για την πατρίδα! Στην περίπτωση της κόρης του τίποτα δεν μετρούσε. Η αγάπη του για το σπλάγχο του, μα και ο εγωισμός του, τον κυρίεψαν και δεν μπορούσε πια να σκεφτεί τίποτε άλλο παρά μόνο πώς θα απέτρεπε αυτόν τον αταίριαστο γάμο. Μάτωσαν τα παιδιά με την απόφαση που πήρε το αγύριστο κεφάλι του και συζήταγαν με τις ώρες τι μπορούσε να γίνει για να μη χωρίσουν.

Ότι είχαν μαζέψει το τραπέζι μετά το βραδινό και ξαπόσταιναν πριν από τον ύπνο. Οι δυο ερωτευμένοι ήταν κλεισμένοι στο πατάρι, που είχε γίνει πια το λημέρι τους, κι έκαναν πάλι σύσκεψη για το τι μέλλει γενέσθαι. Ο Μανόλης της είπε ότι το 'χε σκεφτεί καλά και κατέληξε σε κάτι που μπορούσε να πραγματοποιηθεί μόνο αν ήταν και κείνη σύμφωνη: Η μόνη λύση ήταν να κλεφτούν! Η ερωτευμένη μέχρι τα μπούνια μικρούλα όρμησε να τον αγκαλιάσει και βροντοφώναξε το πολυπόθητο ναι. Έσβησε και γονείς κι αδέρφια με μια μονοκοντυλιά και αποφάσισε να τον ακολουθήσει με κλειστά μάτια.

Από κείνη τη μέρα άρχισαν να καταστρώνουν σχέδια. Τους έβλεπαν οι δικοί της να συνωμοτούν και να κοιτάζουν καχύποπτα μην τυχόν και τους ακούσει κανείς, μα δεν το παρεξηγούσαν. Θα χωρίσουν, έλεγαν, άρα δικαιούνται να περάσουν μαζί τις τελευταίες μέρες. Μόνο η κυρα-Ακριβή τους κατασκόπευε από μακριά και πρόσεχε μην ξεμοναχιαστούν νύχτα στο πατάρι και γίνει το ανεπανόρθωτο. Μα ο έρωτας δεν έχει ανάγκη από σκοτάδια για να εκδηλωθεί και να γίνει πράξη. Έτσι το ανεπανόρθωτο έγινε μια μέρα που έλειπαν όλοι στα χωράφια. Η λογική

της Νίκης πήγε περίπατο και του παραδόθηκε. Έγινε γυναίκα στα χέρια του άντρα που είχε διαλέξει για ταίρι της απ' την πρώτη στιγμή που τον αντίκρισε.

Δεν το 'μαθε κανείς. Ούτε καν η ξαδέρφη της που ήξερε όλα της τα μυστικά. Ο Μανόλης ήταν πια ο άντρας της και δεν είχαν ανάγκη από καμιά ευλογία, κανέναν παπά, καμιά εκκλησιά ή επισημοποίηση. Πίστευαν πως ο Θεός αποκεί ψηλά ευλόγησε την ένωσή τους δίχως μεσάζοντες και τελετές. Θα 'θελαν βέβαια και την ευχή των γονιών τους, μα αφού δεν μπορούσαν να την έχουν προχώρησαν δίχως συναινέσεις. Η Νίκη υποκρινόταν το πειθήνιο πλάσμα που συμμορφώθηκε στο θέλημα του πατέρα της, και ο πατέρας της τον συγκαταβατικό γονιό που συμφώνησε να αρραβωνιαστεί η θυγατέρα του αυτόν που αγαπούσε υπό έναν όρο: Να μείνει ο αρραβώνας κρυφός. Κατέστρωσε σχέδια ο πονηρός. Αν δεν το μάθαινε κανείς θα 'ταν σαν να μην υπάρχει αρραβώνας, και άμα ξεκουμπιζόταν ο παρείσακτος θα την πάντρευε γρήγορα γρήγορα με κάποιον που θα της διάλεγε ο ίδιος και θα ξεμπέρδευε! Μέχρι που συμφώνησε να συνοδεύσει η Νίκη τον Μανόλη μέχρι το φορτηγό που θα ερχόταν να τον παραλάβει. Δεν είχε ιδέα πως με αυτή του τη συγκατάθεση διευκόλυνε αφάνταστα τα σχέδια των παιδιών γι' απόδραση.

Τη μέρα της αναχώρησής του, ο Μανόλης ήταν ριζωμένος δίπλα στον ασύρματο και περίμενε να τον ειδοποιήσουν για την άφιξη του φορτηγού. Κατά τις δύο το μεσημέρι έφτασαν τα μαντάτα. Τα δυο παιδιά δεν περίμεναν να νυχτώσει. Δεν ήθελαν να διακινδυνέψουν να βγουν έξω μετά την απαγόρευση της κυκλοφορίας. Ο Μανόλης μεταμφιέ-

στηκε πάλι σε γριά. Αυτή τη φορά όμως φόρεσε και τα παπούτσια του. Δεν υπήρχε φόβος να φανούν. Η Νίκη με τη μάνα της είχαν μακρύνει τη μαύρη φουστάνα τόσο που σχεδόν σερνόταν στο χώμα. Έφυγαν πάλι αλαμπρατσέτα. Η γριούλα κούτσαινε περπατώντας σκυφτά και είχε τυλιχτεί μ' ένα μαύρο τσεμπερί, που άφηνε ακάλυπτα μονάχα τα μάτια. Ακόμη και τα φρύδια τού γκριζαραν με αλεύρι οι δυο γυναίκες.

Διέσχισαν την πόλη προσέχοντας να πηγαίνουν από στενά για να περνούν απαρατήρητοι. Η Νίκη φορούσε φαρδιά πουκαμίσια και από μέσα είχε ζωστεί έναν μικρό μπόγο με μερικά ρούχα. Αν την έβλεπε κανείς θα νόμιζε ή πως πάχυνε δραματικά, ή πως συνέβαινε κάτι άλλο πιο πονηρό και προσπαθούσε να το κρύψει με φαρδιά ρούχα. Δεν την ένοιαζε. Προχωρούσε στητή και περήφανη. Ο άντρας που αγαπούσε στηριζόταν στο μπράτσο της και μπροστά τους άνοιγε διάπλατα η πόρτα για μια καινούργια ζωή. Για πρώτη φορά ύστερα από πολύ καιρό ένιωθε την ευτυχία να πλημμυρίζει τα σωθικά της και να την κάνει να θέλει να φωνάξει. Ακόμη και τους Γερμανούς θα αψηφούσε αν δεν φοβόταν για τη ζωή του Μανόλη της. Θα γινόταν ντελάλης χαράς!

Όταν βγήκαν απ' τον δρόμο και πιάσανε τα χωράφια που οδηγούσαν στο σημείο όπου περίμενε το φορτηγό, ο Μανόλης δεν κρατήθηκε. Τη σήκωσε και τη στριφογύρισε στον αέρα γελώντας δυνατά και φωνάζοντας ασταμάτητα: «Σ' αγαπώ, σ' αγαπώ, σ' αγαπώ!» Αυτή ήταν πιο συγκρατημένη. Φοβόταν πολύ μην τυχόν συνέβαινε κάτι απρόοπτο κι έκλεβε την ευτυχία τους που ήταν στα σπάργανα, και του 'κοψε τη φόρα.

«Άσε με χάμω, τροζέ (παλαβέ), ε... τροζέ!»

«Γιάντα, μάθια μου; Εκλεφτήκαμε! Επήρες το χαμπά-

ρι; Από τούτηνε τη στιγμή είσαι η κερά μου, όμορφό μου! Εμετανόησές το;»

«Όι, μα φοβούμαι πολύ, Μανολιό μου!»

«Επαέ 'μαι γω, κατιφέ μου μυρωμένε! Πράμα (τίποτε) μη φοβάσαι. Άντε, μάθια μου, πάμε!»

Το φορτηγό ήταν κρυμμένο πίσω από μια παχιά θημωνιά. Τα κασόνια που θα τους μετέφεραν είχαν γίνει δύο. Ο Μανόλης έστειλε τελεσίγραφο στους συντρόφους του: «Θα νέρθει μαζί κι η αγαπητικιά μου, αλλιώς δε μπάω ποθές!» Συμφώνησαν παρ' όλους τους δισταγμούς τους. Ο Μανόλης έπρεπε πάση θυσία να φυγαδευτεί. Έτσι, για χατίρι του πολύτιμου στελέχους τους έστειλαν και δεύτερο θεόρατο κασόνι. Στρίμωξαν στο ένα πρώτα τη Νίκη που διπλώθηκε στα δυο... Δεν ήταν και καμιά αδυνατούλα. Νταρντάνα και αφράτη την έλεγες και δεινοπάθησε μέχρι να χωρέσει την αφρατοσύνη της σε ένα τετραγωνικό. Δεν διαμαρτυρήθηκε όμως ούτε μια στιγμή – μπρος στην ευτυχία ο πόνος και οι κακουχίες εκμηδενίζονται.

«Θησαυρέ μου, καλά 'σαι εκεία μέσα;» ανησύχησε ο Μανόλης για το στριμωξίδι της υπόθεσης.

Καταλάβαινε την οδύνη της. Ήθελε κότσια για ν' αντέξουν τόσα χιλιόμετρα στριμωγμένοι σαν σαρδέλες. Ήρθε κι η σειρά του να μπει στο άλλο κασόνι. Δυσκολεύτηκε πολύ λόγω ύψους και άρχισε να κατεβάζει καντήλια.

«Μανόλη μου, ήντα 'χεις;» θορυβήθηκε η Νίκη.

«Πράμα, ψυχή μου! Μη σε μέλει! Έχω περασμένα και χειρότερα!»

Καθησύχασαν ο ένας τον άλλο, έκαναν όμως τιτάνιες προσπάθειες να βουλευτούν έτσι κλεισμένοι στα στενά κασόνια που έμοιαζαν με φέρετρα. Καλύπτονταν και με σανό ως απάνω για να μη φαίνονται και η σκόνη που ανάδιδε έμπαινε στα ρουθούνια τους και τους έπνιγε. Ευτυχώς οι

τρώπες που είχαν ανοιχτεί στα πλαϊνά των κασονιών τους βοηθούσαν να αναπνέουν. Ο Μανόλης καλόπιανε τις ποδάρες του να διπλωθούν περισσότερο, και η Νίκη έτριβε τις γάμπες της για να καταλαγιάσει τον οξύ πόνο που την παίδευε σ' όλη τη διαδρομή.

Ξεκίνησαν ένα ταξίδι κόλαση. Τι ταρακούνημα φάγανε στα κακοτράχαλα μονοπάτια που προτίμησε να ακολουθήσει το φορτηγό για να μην πέσουν σε καμιά περίπολο των Γερμανών δεν λέγεται. Τα κορμιά τους γέμισαν μώλωπες και η ακινησία τους σακάτεψε. Όμως τα υπέμειναν όλα. Αν τους έβλεπε κανείς στα κασόνια θα σταυροκοπιότανε αφού το χαμόγελο δεν έσβησε ούτε μια στιγμή απ' τα χείλη τους. Ο Μανόλης μάλιστα σιγοτραγουδούσε κιόλας! Η ευτυχία που οφείλεται στην αγάπη αλλάζει μαγικά τον κόσμο. Τον κάνει να φαίνεται ιδανικός. Γιατρεύει πόνους σαν από θαύμα. Πολεμά τα στοιχειά της σκέψης και τα νικά κατά κράτος.

Όταν φτάσανε στον όρμο όπου θα περίμεναν το καΐκι, ο οδηγός του φορτηγού ξεκάρφωσε τα κασόνια και άδειασε με τις χερούκλες του, που έμοιαζαν με φτυάρια έτσι τεράστιες που ήταν, όλο το σανό. Οι δυο φυγάδες δυσκολεύτηκαν πολύ να ξεδιπλωθούν. Είχαν καταντήσει άμορφες μάζες. Ο οδηγός τους βοήθησε αρκετά. Έτριψε τα χέρια και τα πόδια του Μανόλη με λίγο λαρδί, που κουβαλούσε πάντα μαζί του, του τα ζέστανε και έτσι μπόρεσε επιτέλους να τα κινήσει. Ύστερα ήρθε η σειρά της Νίκης και προσπάθησε να της κάνει το ίδιο. Έφριξε ο Μανόλης και τον προειδοποίησε για το μακελειό που θα γινόταν αν τολμούσε να την ξαναγγίξει:

«Μακρά 'ναι τα χέρια σου, χωριανάκι, και θα σ' τα κόψω απ' τη ρίζα. Τη γυναίκα μου την εγγίζω μόνο γω!»

Ο μεγαλόσωμος άντρας τραβήχτηκε απότομα πίσω πε-

τώντας μια πνιχτή βρисиά, ανέβηκε στο φορτηγό και πήρε πάλι τη θέση του στο τιμόνι. Δεν έκρυβε κακή πρόθεση στην προσπάθειά του να τρίψει τα πονεμένα μέλη της κοπέλας. Ήθελε μόνο να τη βοηθήσει να ξεπιαστεί. Μα δεν είχε καμιά όρεξη μετά την αγωνία που πέρασε σ' όλο τον δρόμο, μην τους τρακάρουν πουθενά οι Γερμανοί και δεν βρει ο παπάς να θάψει, να τσακωθεί μ' έναν μαντράχαλο δυο μέτρα για μια γυναίκα. Ο Μανόλης έτριψε τα πόδια και τα χέρια της Νίκης με το υπόλοιπο λαρδί που είχε αρπάξει απ' τα χέρια του οδηγού και την ανακούφισε.

Μπήκαν στο καΐκι και η καινούργια τους οδύσσεια ξεκίνησε... Στην αρχή η θάλασσα ήταν λάδι. Η νύχτα έπεσε αστροφορτωμένη και απολάμβαναν το ταξίδι αγχਾਲιασμένοι στην κουπαστή. Στο βαθύ σκοτάδι ο Μανόλης έσφιγγε τη Νίκη πάνω του κι ένιωθε την καρδιά του να σκιρτά. Και κείνη ακουμπούσε το κεφάλι της στο στέρνο του και δεν χόρταινε ν' ακούει τους γρήγορους χτύπους της καρδιάς του. Ήξερε ότι χτυπούσε έτσι μόνο για χάρη της. Ήξερε ότι αποδώ και μπρος η ζωή της ήταν στα χέρια του. Δεν άναψε φώτα το μικρό πλεούμενο, έπλεε στα τυφλά. Δεν ήθελαν να προκαλέσουν την τύχη τους. Εξάλλου την πορεία την ήξεραν καλά. Τόσες φορές είχαν κάνει το ίδιο δρομολόγιο, μεταφέροντας αντάρτες κυνηγημένους από τους Γερμανούς στην Αλεξάνδρεια.

Στα μέσα της διαδρομής άλλαξε ο καιρός. Άρχισε να βρέχει και έπιασε δυνατός αέρας, που σφύριζε ανατριχιαστικά ανάμεσα στα κατάρτια. Τα κύματα γίνανε πελώρια και το καΐκι ταλαντευόταν επικίνδυνα. Έγερνε και βουτούσε το μισό στο πέλαγο. Τα δυο παιδιά κατέφυγαν στο ένα και μοναδικό αμπάρι που υπήρχε. Η Νίκη έκλαιγε γοερά και ο Μανόλης προσπαθούσε να την ηρεμήσει με χάρδια και γλυκόλογα:

«Μη σκιάζεσαι, κατιφέ μου! Επαέ είμ' εγώ!»

«Θα πνιγούμε, αντράκι μου!»

«Μα ήντα λες, μπρε; Ετούτανε τα σκαριά είναι θεόγερα! Αντέχουνε και στσι πιο μεγάλες θεομηνίες!»

Παρηγορούσε την καλή του όπως μπορούσε, μα μέσα του είχε αρχίσει να χτυπά το καμπανάκι του κινδύνου: Το καΐκι έγερνε πολύ. Η μια του πλευρά ήταν γεμάτη νερά και το πλήρωμα προσπαθούσε να τα αδειάσει στη θάλασσα με κουβάδες. Κι όταν λέμε πλήρωμα εννοούμε τέσσερις ανθρώπους που τρέχανε σαν τρελοί πέρα δώθε, μπας και καταφέρουν να νικήσουν την οργή του Ποσειδώνα. Έμοιαζαν ατρόμητοι. Σίγουρα θα είχαν αντιμετωπίσει ξανά τέτοιες θεομηνίες κι ίσως και χειρότερες αμέτρητες φορές. Ο Μανόλης ανέβηκε στο κατάστρωμα να τους βοηθήσει. Δεν το ομολογούσε μα ψιλοφοβόταν και προσευχόταν κρυφά να πάνε όλα καλά. Έταξε και μια λαμπάδα μέχρι το μπόι του στην Παναγιά, αυτός που ποτέ στη ζωή του δεν κατέφυγε στα θεία για να ζητήσει συνδρομή. Δεν μπορούσε να δεχτεί πως θα έχανε τον έρωτα που μόλις είχε καταφέρει να κρατήσει αγκαλιά ελεύθερα. Για τη ζωή του λίγο τον ένοιαζε. Αν κατέβαινε στη γη ο Θεός και του υποσχόταν πως θα 'χε μαζί του τη Νικούλα του και μετά θάνατον, θα καλωσόριζε με ένα χαμόγελο μέχρι τ' αυτιά την κακή τους μοίρα.

Μέρες βολόδερνε στα μανιασμένα νερά το καΐκι. Τα κύματα το αρπάζανε, το σηκώνανε στις κορυφές τους, κι ύστερα το αφήνανε να πέφτει από ψηλά να χτυπά στην επιφάνεια της θάλασσας και να πληγώνεται πότε αποδώ πότε αποκει. Η Νίκη δεν άντεξε, αρρώστησε. Ο πυρετός τη φλόγιζε! Ο Μανόλης δεν έλειψε ούτε μια στιγμή απ' το προσκεφάλι της. Είχε μια λεκάνη γεμάτη νερό με ξίδι, βουτούσε πανιά και της έβαζε κομπρέσες στο κεφάλι. Τη

νύχτα δεν κοιμότανε. Μερικές φορές έκλειναν βαριά τα βλέφαρά του απ' την κούραση, μα και τότε ακόμα είχε το νου του να ξυπνήσει για να της αλλάξει την κομπρέσα.

Κάποτε ο πυρετός έπεσε, η μικρή ξύπνησε επιτέλους απ' τον λήθαργο και του χαμογέλασε. Κόντεψε να τρελαθεί από τη χαρά του! Ανέβηκε στο κατάστρωμα και φώναξε σ' όλους ότι η αγαπημένη του ήταν πια καλά. Άσε τι έγινε τη στιγμή που η Νίκη του ζήτησε φαγητό. Πήγε ο ίδιος στην κουζίνα, της έφτιαξε μια ζεστή σουπίτσα με τα χεράκια του και την τάισε σαν μωρό. Έφαγε με όρεξη εκείνη κι ύστερα ζήτησε να σηκωθεί. Ο Μανόλης τη βοήθησε να φτάσει μέχρι το φιλιστρίνι για να κοιτάξει τη θάλασσα. Ήταν πάλι γαλάζια και γυαλιστερή. Τίποτα δεν θύμιζε το αντάριασμα και τον θυμό της. Τα κύματα θεριά είχαν μερώσει. Μερικοί γλάροι πετούσαν στον ορίζοντα. Πρώτη φορά, έπειτα από πολύ καιρό, η Νίκη πρόσεξε ξανά τους γλάρους. Ο πόλεμος σαν να τους είχε σβήσει απ' τον χαμβά του κόσμου μαζί με τα χρώματα και την ξεγνοιασιά!